

Sóki Szabolcs: A szociális szakma és a társadalmi környezet – reflexiók a témában megjelent tanulmányokra, a hazai szociális munka válságával kapcsolatos vitára

Az Esély – Társadalom és szociálpolitikai folyóirat 2014/3. számában jelent meg Bugarszki Zsolt vitaindító írása a magyarországi szociális munka válságáról. A vitaindító írás mellett a hozzászólások is elolvashatóak az Esély folyóiratban: <http://www.esely.org/>

A Párbeszéd – Szociálismunka-folyóirat helyt adott további megszólalásoknak a témában. Idetartozik Sóki Szabolcs írása.

(A főszerkesztő)

Sóki Szabolcs

A szociális szakma és a társadalmi környezet – reflexiók a témában megjelent tanulmányokra, a hazai szociális munka válságával kapcsolatos vitára

Absztrakt

Reflexiómmal nem az volt a célom, hogy bárkit is megbántva vonjam kétségbe az írásomban említett szerzők véleményét, vagy hogy pálcát törve tegyem le a garast bármelyikük mellett is. Sokkal inkább szerettem volna megmutatni, hogy a csendes tömegben lévő szakemberek is vívódnak saját szakmai fejlődésük helyes irányával, annak mélységével és milyenségével. Ha nem is látják és tudják mindenre a választ, de gondolkodnak, éreznek, akarnak és a maguk módján és képességük szerint tesznek is. Napról napra próbálva függetlenül attól, hogyan áll munkájukhoz szűkebb és tágabb értelemben vett környezetük.

Abstract

My intention with this reflection was not to disobligingly doubt any of the mentioned writers' opinion, or to back any of them with throwing stones. I just would have liked to show that even the silent mass of professionals are struggling with finding the correct path of their development, and the depth and quality of that development. Even if they do not see and know the answer for everything, they do think, feel and want, and within their bounds of ways and capabilities they even make difference at times. At least they try, day by day, not depending on the fact how their closer or wider collegial environment reacts to their actual work.

Eloolvassa Bugarszki Zsolt vitaindító gondolatait, úgy éreztem, most kell abbahagyni ezt az egész „szociálismunkásdit”, már ennek a reflexiónak a megírását is teljesen feleslegesen teszem meg. Én is a rendszert kiszolgálók közé tartozom, nem vagyok tagja A Város Mindenkié csoportnak, és ezért talán én is a „konyhában cigaretta mellett a kliensekről folyamatosan panaszkodó, előítéletes, emberi kapcsolatok alakításában értékelhető teljesítményt felmutatni képtelen »szakember«¹ vagyok. Már csak a cigarettára való rászokás hiányzik a teljes képhez?

¹ Interjú Katz Katalinnal. http://szimplacsoport.blog.hu/2010/10/15interju_katz_katalinnal_elso_resz

Akarom hinni, hogy nem. Válságot kiáltani egy válságban lévő országban és világban nem nagy truváj. Az emberek többsége rosszul érzi magát a bőrében. A gazdasági problémák mellé társadalmi és politikai gondok sorakoznak, szép lassan eltüntetve minden erkölcsi értéket, ami csak segíthette az emberek józan ítélőképességének megtartását. Ennek a megoldását a szociális munkásoktól elvárni dőreség lenne, de talán sok olyan problémát felvet ez az állapot, mely okot adhat választott hivatásunk átgondolására.

Ismertség és elismertség

Amikor a 90-es évek végén elkezdtem tanulmányaimat a mai SZTE szociális munkás szakán, bizony sok időmbe telt, amíg elmagyaráztam bárkinek is, hogy mit tanulok, mi lesz belőlem, és hogy mire is jó ez az egész. Ma sem könnyebb a helyzet. Lehet fanyalogni a „munkás” szó emberekből képet előhívó jelentésén, de ennyi évvel a szakma megalakulása után egy kissé karcsú magyarázat ez arra, hogy szinte senkinek sem a professzionális segítő képe ugrik be. Bizony elmaradt a szakma népszerűsítése. Ahogyan Szoboszlai Katalin ki is tér rá hozzászólásában, „előre azzal léphetünk, ha közérthetővé tesszük, megjelenítjük a szociális munkást, a szociális munkát a társadalomban”.² Szerencsére vannak jó próbálkozások (pl.: www.joembertkeresunk.hu), melyekkel egy újabb felület nyílhat meg arra, hogy példaképeket állítsunk az emberek elé, az ő történeteiken keresztül mutassuk meg a szociális munka igazi jellegét.

Az ismertség persze még nem elég, szükség lenne az elismertségre is. Nem vagyunk sokan, ami, azt gondolhatnánk, megkönnyíti a helyzetünket, hiszen közel 20 ezer diplomás szociális szakember érdekeinek képviselője és azok érvényesítése nem lehet akkora feladat. A tapasztalat azonban mást mutat. Mi „sajnos” (?) nem azokat az embereket képviseljük, akik az éppen hatalmon lévő politikai elit számára elsődleges prioritással rendelkeznek. Az általunk ellátott emberekkel nem lehet választásokat nyerni, velük csak a baj van, ők tehetnek róla, nem is akarnak változni stb. Ilyen kormányzati és társadalmi hozzáállásnál ne csodálkozzunk, hogy a megkérdezett emberek egy iskola korszerűsítését vagy orvosi rendelő fejlesztését előrébb sorolják egy hajléktalanszálló rekonstrukciójánál. Ebből természetesen az is következik, hogy az „ilyen” emberekkel dolgozó szociális szakemberek bérrendezése és egyáltalán megbecsülése is majd csak ebben a sorrendben történhet és történik is.

Arcpirító, hogy 2008 óta senki nem nyúlt a közalkalmazotti bértáblához, ami lassan elveszti jelentőségét, hiszen az egészségügyiek után a pedagógusok is kikerültek belőle. Természetesen megígérték a 2016-os bérrendezési tárgyalásokat, ami, látva az eddigi folyamatokat, majd 2017-től életbe lép és két év alatt több lépcsőben minimális elmozdulást fog jelenteni. Így valóban lehet motiválni a jövő szakembereit, hogy válasszák ezt a hivatást. A kiszámíthatóság kérdése sajnos nem csak nekünk problémánk ebben az országban.

Visszakanyarodnék az érdekképviselőkhöz, amelyeknek a fent vázoltak miatt nagyon nehéz bármit is elérni. Először is, mert a hatalmi elitnek nem elemi érdeke a vele egyenrangú félként való tárgyalás, valamint nincs mögöttük egy aktív tömeg. Én ezt betudom a nagyfokú fluktuációnak is, de az mindenre nem ad választ. Az eredménytelenség sem vonzó belépési motiváció, valamint a „gittegyleti” viszonyok sem.

² Szoboszlai Katalin: A szociális munka a változások tükrében: Kik vagyunk, hol tartunk és mit kellene tennünk? *Esély*, 2014/3.

Szereptévesztés

Nagyon naiv az, aki úgy gondolja, hogy mindenki, aki a szociális szférában dolgozik, maximálisan elhivatott választott munkája iránt. Ahogy látunk korrump rendőrt és csaló adórevizort, úgy természetesen a szakma megítélésének sem tettek jót az utóbbi évek sajtóban hangos ügyei, a mindennapi munka során tehetetlenül kezelt széttáró segítők, de úgy gondolom, ezekből leszűrni a szakma nagyobb részére jellemző hozzáállást, a munkához való attitűdöt, enyhén szólva is bátorságra vall. Persze, aki vitát indít, sarkosan fogalmaz, de mégsem kellene nekünk is elbulvárosodni, amikor saját problémáinkkal szeretnénk szembenézni.

A képzésről később szeretnék még szólni, de mindenképpen idekíváncozik, hogy a szakma indulásakor sokan valahonnan átkerültek a szociális területre (pl.: egészségügy, oktatás), és ők, főleg mai szemmel, más értékrendekkel rendelkeztek, és néhányan rendelkeznek ma is. Aki az oktatásból jött, nehezen tudja elfogadni, hogy az ex cathedra kijelentések nem mindig érik el a kívánt hatást, vagy az egészségügyből átjövőknek sem egyértelmű, hogy miért nem működik valami, ha ezt vagy azt megváltoztatunk.

Nem vagyunk mindenhatók, és ezt nemcsak az ellátottakkal kell elhítenni, hanem magunkkal is. Krémer Balázs is utal rá, hogy a munkanélküliséget és a szegénységet nem nekünk kell(ene) megoldanunk. Nem érthetünk mindenhez, és bizony a mi kompetenciáinknak is megvannak a maga határai, bármennyire is nehéz ezt beismerni és segítséget kérni más szakemberektől, sutba vetve szakmai önérzetünket. Mert akkor válunk jó segítők, amikor együtt dolgozunk, hogy egy adott problémát megoldjunk. Más sem lehet hallani a különböző szakmai konferenciákon, mint a teammunka előnyös és áldásos szerepét, amivel mindenki egyet is ért, majd hazamegy és küszködik tovább egyedül, ha kistelepülésen dolgozik, vagy abban a kollektívában, ahol addig is volt, mert a kapcsolatépítésekre nincs vagy alig van idő. A „nem a mi dolgunk”, „mi nem szoktunk” álláspontokról már nem is beszélek.

Oktatás és szakvizsga

Amikor hallgatókat megkérdezek, hogy milyen tanulmányok azok, amelyek segítik a szociális munkájukat, szinte mindenki megemlíti a jogot. Pedig ha belegondolunk, hasznosak a jogi ismeretek, de a szociális munkához vajmi kevés köze van.

Többek szerint a képzés nem készíti fel a hallgatókat a szociális munkára, míg mások szerint „a képzés dolga az alapvető szakmai kompetenciák megtanítása”,³ majd a munka világába lépve további tanulás következik, mely magának a terepmunkának az elsajátításáról szól. A szakma sem egységes abban, hogy mit várhatunk el az oktatást nyújtó intézményektől, valamint az intézmények sem egységesek múltbéli kötődéseik miatt (melyik irányvonalat képviselik, vagy mit tekintenek képzésük alapjainak). Ha valaki szociális munkásnak szeretne jelentkezni, 15 felsőfokú képzőhely közül választhat. Ha mindenhol közel harminc új szakember képzése valósul meg, évente megközelítőleg 450–500 új szakember áll munkába. De nem teszik. A külföldön való munkavállalás vonzóbb alternatívát jelent, mint az alig 100

³ Szoboszlai Katalin: A szociális munka a változások tükrében: Kik vagyunk, hol tartunk és mit kellene tennünk? *Esély*, 2014/3.

000 forintos kezdő fizetés, főleg ha a hallgató diákhitelt is volt bátor igénybe venni tanulmányainak finanszírozására. Ahol pedig nem ennyit lehet keresni, az nem a szociális szakma, vagy annak csak szűk körei, ahová egyszerű földi halandó nem igazán tud bekerülni. A sok iskola akár jó is lehet, de félek, hogy a különböző színvonal szintén nem a szakmával szembeni elfogadottságot erősíti. Több szerző is megjegyezte fenntartásait az oktatással kapcsolatban. „A kutatást imitáló szakdolgozat”⁴ megkövetelése valóban nem tűnik megoldásnak, de itt azért talán elvárhatunk egy kis önkritikát is a szerző(k)től. Valamint a különböző iskolák elfogadása is fontos lenne a „sokszínű egység” megteremtése érdekében, és nem csak a saját értékrendünk szerinti problémamegoldást tekintjük egyedüli üdvözítőnek. Személyes érintettségemből adódóan mindenképpen fontosnak tartom a szociális szakvizsga kérdését itt megemlíteni. Párommal együtt jelentkezünk szakvizsgára, csak ő gyogyepedagógiából, én gyermekjóléti alapellátásból. Én 180 óra után mehettem vizsgára, míg ő négy félévvel és azon belül rengeteg vizsgával és sok-sok végighallgatott hétvégével, valamint egy újabb szakdolgozattal tudta teljesíteni a képzést. És ezt megelőzhetne volna egy 120 órás alapképzés nekem, ha esetleg máshol végeztem volna, ami a szociális szakképzettséget kiválthatja, „ezzel egyenértékűvé téve az alapvizsgát a szakképzettek diplomájával”.⁵ Bele sem merek gondolni, hányan kerültek olyan, akár vezető állásba, melyhez elengedhetetlen lett volna szociális szakképzettséget nyújtó diploma az utóbbi években. A két szakvizsga közötti finanszírozási különbséget szintén nem emelném ki, de az is nagyon beszédes, főleg arról az oldaláról nézve, hogy régen még a közös bértáblán ez ugyanakkora ugrás volt mindkettőnknek.

Mi nem tehetünk semmiről?

Nem szeretném, ha úgy tünne, minden rajtunk kívül álló okok miatt alakult úgy, ahogy van. Sajnos teljesen helytálló, „az infantilizált ügyfelek szabad akaratát átlépő és figyelmen kívül hagyó gyakorlat”,⁶ mely továbbra is fennmaradt, noha szakmai kommunikációnk az „önkéntes alapú együttműködésről” és a kliensek „hatalommal való felruházásáról”⁷ szól. Persze itt sem tekinthetünk el a politikai és szakmai környezettől, mely sajnos nem ad kellő mozgásteret és lehetőségeket a szakemberek számára, hogy ezen értékeket munkájuk során érvényesíthessék. „A gyakorlatban dolgozó szakemberek egyre többször sértik meg a klienskapcsolatokban az önkéntesség elvét, hoznak létre alárendeltségre épülő kapcsolatot a partneri viszony helyett.”⁸ Ezekkel a súlyos szavakkal is nehéz vitába szállni, még ha azt sem felejtjük el, hogy maga a rendszer írja elő azokat a viselkedési és szakmai normákat a szakember számára, melyeket munkája során követnie kell (ellenőrizzen, követeljen, számon kérjen).

Semmiképpen sem tudok azonosulni a baloldali vagy jobboldali szociálpolitika fogalmával, mely az utóbbi időben egyre többször kap helyet és szerepet a médiában ugyanúgy, mint a szakma jeles képviselőinek a szájában. Nem jó egy irányvonalat üdvözítőként kikiáltani és az esetleges politikai változások idején, a jó módszereket és sikeres törekvéseket félredobni, pusztán csak azért, mert az egy másik ideológia mentén lett kialakítva.

⁴ Bugarszki Zsolt: A magyarországi szociális munka válsága. *Esély*, 2014/3.

⁵ Szoboszlai Katalin: A szociális munka a változások tükrében: Kik vagyunk, hol tartunk és mit kellene tennünk? *Esély*, 2014/3.

⁶ Krémer Balázs: Az alapvetések érthetőségéről – és tarthatatlanságáról. *Esély*, 2014/3.

⁷ Krémer Balázs: Az alapvetések érthetőségéről – és tarthatatlanságáról. *Esély*, 2014/3.

⁸ Németh László: Hova jutott a szociális szakma a rendszerváltástól napjainkig? *Esély*, 2014/3.

Nem várhatjuk el mindenkitől, hogy harcos alakítója legyen hivatásának, szakmájának. Nagyon sokféle terepen találkozunk a „szociális szakma” képviselőivel, különböző beosztásokban és pozíciókban. „E sokféle pozícióból kiemelni egyet-egyét és azt kikiáltani »szakmának«, megrögzött hiba.”⁹ Mélységesen egyet tudok érteni ezzel a gondolattal. Hivatásunk egyik szépségét számomra pont az adja meg, hogy mindenki lehet a maga szintjén és munkájában jó szociális szakember; a családok átmeneti otthonának konyháján dolgozó, aki megtanítja az édesanyát rántást és habarást készíteni ugyanúgy, mint a gyermekjóléti központban dolgozó asszisztens, aki addig leköti a gyermekeket, amíg a családgondozóval a nevelési és gondozási terven dolgoznak a szülők. Nem lehet elvárás mindenkitől, hogy szociálpolitikusként szerepeljen, főleg akkor nem, ha „nincs felvértezve mindazon képességekkel, melyek az eredményes szociális politizáláshoz szükségesek”.¹⁰ Nem szabad, hogy rosszul érezze magát az, aki tisztességesen teszi a dolgát napról napra, ám a csendes tömeghez tartozik és nem a hangos kisebbséghez. Nem azért, mert egyetért maradéktalanul az éppen aktuálisan hatalmon lévők minden gondolatával (és ezért máris szélsőjobbos demagóg), hanem azért, mert beosztott munkavállaló és egzisztenciálisan függ attól, hogy állásában megmarad-e. Sokkal szomorúbb, hogy mára ide jutott a szabad vélemény kinyilvánítása, visszaemlékeztetve az embereket a már eltűntnek hitt kommunizmusra. Arról nem is teszek említést, hogy a fővárosban megszervezett véleménynyilvánításokon (tüntetéseken) való részvétel mekkora anyagi áldozatot követel a kliensektől alig nagyobb anyagi megbecsültségben élő dolgozók számára.

A lezárás felé közelítve újra átolvastam az eddig leírtakat, és úgy érzem, mintha kissé anyagiásnak tűnnék, szinte mindig találok valami magyarázatot arra, hogy miért úgy mennek a dolgok, ahogy. Pedig nem ez a célom. Nem felejtkezhetünk el arról, hogy kevés kolléga beszél nyelvet, ne adj’ isten nyelveket, nem forgatjuk kellő gyakorisággal a legfrissebb szakmai anyagokat, még az interneten ingyen elérhetőeket sem. Nem szeretünk új dolgokat kipróbálni, ha csak lehet, ragaszkodunk régi, „jól bevált” szokásainkhoz, miközben mi magunk is a folyamatosan változó, bennünket körülvevő világról beszélünk. Nem fordítunk kellő időt más társszakmák megismerésére, a közös munka útjainak és az úton való haladás lépéseinek kiépítésére. Természetesen itt nekem is azt kell mondanom, hogy tisztelet a kivételeknek, és akarom hinni, hogy nincsenek kevesen. Pedig ezek a dolgok nem a pénzről szólnak, vagy elsődlegesen nem arról. És hiszem, hogy ennek visszafelé is működnie kell. Ha látjuk, hogy tőlünk nyugatabbra valami jól működik, akkor azt vegyük át. Ültessük át a mi sokszor emlegetett „speciális hazai viszonyainkba” és csináljuk jobban, máshogy, valamint eredményesebben. Ha azt látnánk, hogy a munkahelyi körülményeink, a munkánkhoz szükséges eszközök legalább részben a rendelkezésünkre állnak, és nem csak a kormányzati kommunikáció szintjén fontos az, amit nap mint nap teszünk, akkor talán mindezek szakmai elismerésként tovább erősíthetnék motivációs bázisainkat.

Felhasznált irodalom

- Bugarszki Zsolt: A magyarországi szociális munka válsága. *Esély*, 2014/3.
Győri Péter: Néhány szubjektív gondolat a szociális szakmáról. *Esély*, 2014/3.
Krémer Balázs: Az alapvetések érthetőségéről – és tarthatatlanságáról. *Esély*, 2014/3.
Németh László: Hova jutott a szociális szakma a rendszerváltástól napjainkig? *Esély*, 2014/3.

⁹ Győri Péter: Néhány szubjektív gondolat a szociális szakmáról. *Esély*, 2014/3.

¹⁰ Győri Péter: Néhány szubjektív gondolat a szociális szakmáról. *Esély*, 2014/3.

Párbeszéd : szociálismunka-folyóirat

Vol. 2. (2015.) No. 2.

Sóki Szabolcs: A szociális szakma és a társadalmi környezet – reflexiók a témában megjelent tanulmányokra, a hazai szociális munka válságával kapcsolatos vitára

Szoboszlai Katalin: A szociális munka a változások tükrében: Kik vagyunk, hol tartunk és mit kellene tennünk? *Esély*, 2014/3.